

2026

JINZE NOORDIJK
RICK BUESINK
NILS VAN HEEZIK

TERMIETEN-WAARNEMINGEN IN NEDERLAND: HISTORISCHE GEGEVENS EN ACTUELE VONDSTEN BIJEENGEBRACHT

TERMIETEN-WAARNEMINGEN IN NEDERLAND: HISTORISCHE GEGEVENS EN ACTUELE VONDSTEN BIJEENGEBRACHT

juni 2026

TEKST

Jinze Noordijk, Rick Buesink & Nils van Heezik

PRODUCTIE

EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden

RAPPORTNUMMER

EIS2026-14

TE CITEREN ALS

Noordijk, J., R. Buesink & N. van Heezik 2026. Termieten-waarnemingen in Nederland: historische gegevens en actuele vondsten bijeengebracht. – Rapport EIS2026-14. EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.

CONTACTPERSOON EIS

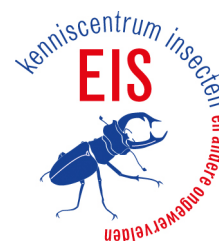
Jinze Noordijk

FOTO VOORZIJDE

Termieten, niet uit Nederland, in de collectie van Naturalis (Foto Charlotte Hartong)

FOTO ACHTERZIJDE

Geelnekdrooghouttermiet *Kaloterme flavicollis* (Foto Rick Buesink)

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting.	2
Inleiding	3
Dankwoord	3
Werkwijze.	4
Collecties	4
Literatuur	4
DNA.	5
Landelijke dataset	5
Resultaten	6
Collecties	6
Dataset	7
Landelijke dataset	8
Literatuur	9

SAMENVATTING

Termieten komen van nature niet voor in Nederland, maar worden via internationale handel geïntroduceerd. Door klimaatverandering en globalisering vestigen sommige soorten zich inmiddels ook daadwerkelijk in Nederland. Daarom is het belangrijk om kennis over deze insecten te verzamelen om risico's te kunnen inschatten. Hier wordt gerapporteerd over het bijeenbrengen van alle bekende waarnemingen van termieten in Nederland samen, inclusief zowel historische gegevens (bestaande datasets, literatuur), als nieuwe vondsten uit collecties en recente onderzoeken. Voor dit project zijn meerdere insectencollecties en literatuurbronnen onderzocht. Daarnaast zijn onbekende exemplaren met DNA-analyse op soortniveau gebracht. Alle gegevens zijn samengebracht in een landelijke dataset.

De belangrijkste resultaten zijn: (1) er is een nieuwe gevestigde termietensoort voor Nederland vastgesteld (*Neotermes castaneus*); (2) alle bekende waarnemingen zijn samengebracht in één database (thans 57 records); (3) In totaal zijn er nu 12 soorten vastgesteld: zeven gevestigde soorten en vijf importsoorten; (4) er is een structuur opgezet om toekomstige waarnemingen te blijven verzamelen en beheeren, inclusief een EIS-werkgroep en validatie op Waarneming.nl. De gemaakte en bij te houden database vormt een belangrijke basis voor toekomstig onderzoek en monitoring van termieten in Nederland.

SUMMARY

Termites do not naturally occur in the Netherlands but are introduced through international trade. Due to climate change and globalization, some species are now actually establishing themselves in the Netherlands. Therefore, it is important to gather knowledge about these insects in order to assess risks. This report details the gathering of all known termite observations in the Netherlands, including both historical data (existing datasets, literature) and new findings from collections and recent surveys. Multiple insect collections and literature sources were examined for this project. In addition, unknown specimens were identified at the species level using DNA analysis. All data have been compiled into a national dataset.

The main results are: (1) a new established termite species has been identified for the Netherlands (*Neotermes castaneus*); (2) all known observations have been combined into a single database (currently 57 records); (3) A total of 12 species have now been identified: seven established species and five imported species; (4) a structure has been set up to continue collecting and managing future observations, including an EIS working group and validation on Waarneming.nl. The database created and to be maintained forms an important basis for future research and monitoring of termites in the Netherlands.

INLEIDING

Termieten komen van nature niet voor in Nederland. Deze insecten worden wel aangevoerd door internationaal transport en in de afgelopen jaren zijn er daardoor nu ook vestigingen van termietenkolonies aangetoond. Hierdoor werd duidelijk dat door de toename van de internationale handel en de veranderingen in het klimaat we ons als land moeten voorbereiden op het samenleven met deze insecten (bureau Risicobeoordeling & onderzoek 2023). Hierom is het noodzakelijk geworden om kennis te vergaren om risico's in te kunnen schatten en er op te kunnen anticiperen.

In een recent uitgekomen risicobeoordeling werd het bijeenbrengen van beschikbare gegevens uit (natuurhistorische) collecties als kennislacune benoemd (Noordijk et al. 2025). Onderhavig rapport vult die leemte; verschillende collecties zijn onderzocht en de nieuwe gegevens worden hier beschreven. Binnen het project is tevens een structuur opgezet om de thans bekende waarnemingen én de toekomstige waarnemingen duurzaam te borgen, zodat er vanaf nu een up-to-date database zal zijn die de basis kan vormen voor toekomstig onderzoek en publicaties.

DANKWOORD

Het bureau Risicobeoordeling & onderzoek (BuRO) van de NVWA verleende opdracht tot het uitvoeren van het hier beschreven onderzoek en becommentarieerde het concept. Daarnaast financierde BuRO eerder al verschillende termietenonderzoeken, hetgeen tot veel kennis heeft geleid over deze voor Nederland nieuwe groep van dieren. Dank gaat uit naar de collectiebeheerders die verderop in dit rapport worden genoemd.

WERKWIJZE

Het doel van het project was om in de bestaande collecties onderzoek te doen naar termieten waarover nog niet was gerapporteerd. Omdat het uiteindelijk om een beperkte hoeveelheid gegevens bleek te gaan, is binnen het project ook gewerkt aan het optuigen van de randvoorwaarden van een actueel bijgehouden landelijk databestand.

COLLECTIES

Er zijn zes insectencollecties onderzocht (fysiek of digitaal) op het voorkomen van thans niet gerapporteerde termieten:

1. Onderzoek in de Natuurhistorische collectie van Naturalis Biodiversity Center, Leiden, in samenwerking met collectiebeheerder Charlotte Hartong.
2. Onderzoek in de werkcollectie van het Kennis- en Adviescentrum Dierplagen (KAD), Veenendaal door Max Strating en Aron Kuiper.
3. Onderzoek in de collectie van het Nederlands Instituut voor Vectoren, Invasieve Planten en Plantgezondheid (NIVIP), Wageningen, van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) door Marco de Haas.
4. Navraag bij conservator Dennis Voeten van Natuurmuseum Fryslân, Leeuwarden.
5. Navraag bij medewerker collectie Bart Aalbers van Natuurhistorisch Museum Rotterdam.
6. Navraag bij conservatoren Astrid Smeets en Becky Desjardins van Natuurhistorisch Museum Maastricht.

LITERATUUR

Alle Nederlandse publicaties (tabel 1) over termieten zijn nagelopen en de waarnemingen daarin zijn gedigitaliseerd en opgenomen in het landelijke databestand. In 1982 werd er voor het eerst gerapporteerd over een geïmporteerde termietensoort. Daarna bleef het lang stil, maar sinds 2020 volgden de ontwikkelingen zich razendsnel op.

Tabel 1 Alle Nederlandse literatuurbronnen met termieten-waarnemingen, zie voor de volledige referenties de literatuurlijst.

Van Rossem et al. 1982
Noordijk & Heijerman 2020
De Visser et al. 2023
Noordijk 2023
Noordijk & Heijerman 2024
Noordijk & Kuiper 2024
Buesink et al. 2025
Noordijk & Kuiper 2025
Noordijk et al. 2025

DNA

In de collecties genoemd onder 2 en 3 werden nog niet op naam gebrachte termieten aangetroffen. Aangezien determinatie tot op soortniveau erg moeilijk is, zijn de exemplaren aangeleverd voor een DNA-analyse, op basis van het CO₁-gen (uitgevoerd door Henk van der Meulen, Terra 24).

LANDELIJKE DATASET

Er is een structuur gemaakt om alle Nederlandse termietenwaarnemingen op een standaardwijze te borgen in een dataset die in bezit is en beheerd wordt door EIS Kenniscentrum Insecten. Hiertoe is een uniform databestand gecreëerd binnen EIS Kenniscentrum Insecten. Binnen de dataset worden alle gegevens, indien beschikbaar, bij elkaar gebracht. Het gaat hierbij om soort, kolonie of importgeval, datum, locatie, waarnemer, publicatie, DNA-resultaat, en eventuele andere informatie.

RESULTATEN

COLLECTIES

In de collecties van Leeuwarden en Rotterdam bevinden zich geen termieten. Vanuit het museum in Maastricht kwam de mededeling terug dat er (waarschijnlijk) termieten aanwezig zijn in hun “Wasmann-collectie” maar dat nu en voor de komende tijd alle collecties verhuisd zijn naar een extern depot (en dus niet raadpleegbaar zijn), omdat het museum eind 2026 dicht gaat vanwege interne verbouwingen. Zodra de Maastrichtse collectie weer toegankelijk is, zal deze nog onderzocht worden op relevant materiaal.

In de collectie van Naturalis bevindt zich het volgende materiaal:

- *Coptotermes formosanus*, geslachtsdier uit Wageningen, import, reeds gepubliceerd door Noordijk & Heijerman (2020) en Noordijk et al. (2025).
- *Cryptotermes cynocephalus*, werkers en soldaten, import, reeds gepubliceerd door Noordijk et al. (2025).
- *Reticulitermes* spec. (figuur 1-2), geslachtsdier, geen etiketgegevens anders dan “s Gravenhage”, zonder veel twijfel import, een kanshebber is *R. hageni* (expert judgement R.H. Scheffrahn), wat een nieuwe importsoort voor Nederland zou zijn. Mogelijk dat dit exemplaar nog eens door een buitenlandse specialist beoordeeld kan worden.
- Ondetermineerbare werkers, afkomstig uit Ecuador en geïmporteerd in een boek, reeds gepubliceerd door Noordijk et al. (2025).

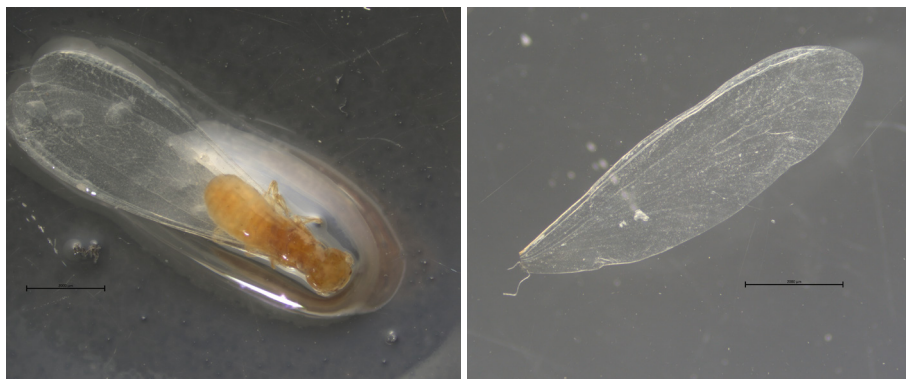
Uit de collectie van het KAD werd van de aanwezige termieten een poging gedaan om ze via een DNA-analyse (op basis van CO1) op naam te brengen.

- *Neotermes castaneus*, in 2025 in de collectie gekomen, kolonie in gebouw in Noord-Brabant, nieuwe gevestigde soort voor Nederland.
- *Reticulitermes*, gegevens onbekend (dier slechts ter referentie in collectie geplaatst), DNA-analyse mislukt (materiaal waarschijnlijk te oud en in verkeerd conserveervloeistof).
- *Reticulitermes*, gegevens onbekend (dier slechts ter referentie in collectie geplaatst), DNA-analyse mislukt (materiaal waarschijnlijk te oud en in verkeerde conserveervloeistof).
- *Reticulitermes*, 2 potjes, gegevens onbekend (dier slechts ter referentie in collectie geplaatst), DNA-analyse mislukt (materiaal waarschijnlijk te oud en in verkeerde conserveervloeistof).

In de collectie van het NIVIP werd één monster aangetroffen.

- *Reticulitermes*, uit 2026, verzameld in Wijk en Aalburg uit een pot met een olijfbom, DNA-analyse mislukt.

Figuur 1-2 Een gevleugeld exemplaar van een *Reticulitermes*-soort (mogelijk *R. hageni*) uit de collectie van Naturalis. **1. (links)** habitus, **2. (rechts)** vleugel. Foto's Nils van Heezik.

DATASET

De gemaakte dataset van alle Nederlandse termietenvondsten – gebaseerd op eigen vondsten, collectiemateriaal, DNA-resultaten, literatuurgegevens – bestaat thans uit 57 records (soort/kaste/locatie/datum). Hierbij zijn er ‘doublures’, zoals een soort waarvan los van elkaar staand collectiemateriaal aanwezig is van werkers én van soldaten (2 records) of een gevestigde soort die sinds 2017 tot op heden is waargenomen op een plek (voor elk jaar een record, thans 9).

De dataset bestaat uit zeven gevestigde soorten en vijf soorten die zijn vastgesteld als importintercepties (tabel 2).

Tabel 2 De soorten die nu (stand september 2026) in het bestand staan.

Gevestigde soorten	Importintercepties
<i>Kaloterms flavicollis</i> (Fabricius, 1793)	<i>Coptoterms formosanus</i> Shiraki, 1909
<i>Neoterms castaneus</i> (Burmeister, 1839)	<i>Cryptoterms cynocephalus</i> Light, 1921
<i>Reticulitermis banyulensis</i> Clément, 1978	<i>Nasutitermes corniger</i> (Motschulsky, 1855)
<i>Reticulitermes flavipes</i> (Kollar, 1837)	<i>Reticulitermes</i> spec.
<i>Reticulitermes grassei</i> Clément, 1977	Termiet indet.
<i>Reticulitermes labralis</i> Hsia & Fan, 1965	
<i>Zootermopsis angusticollis</i> Hagen, 1858	

LANDELIJKE DATASET

De gemaakte dataset brengt alle bekende gegevens van termieten samen. Het is daarbij van belang dat de dataset up-to-date blijft en nieuwe waarnemingen ook worden opgenomen. Zo kan het de basis blijven vormen voor onderzoek, onder andere naar introductieroutes en of bekende kolonies zich voortplanten en uitbreiden.

Om de actuele waarde van de database te waarborgen is een structuur opgezet. Ten eerste zal EIS Kenniscentrum, als particulier gegevensbeherende organisatie (PGO), de gemaakte dataset van termieten in Nederland beheren en blijven bijhouden. Binnen EIS gebeurt dit meestal via een ‘werkgroep’ met een verantwoordelijke specialist, zodat voor iedereen duidelijk is waar meldingen gedaan kunnen worden of waar informatie verkregen kan worden. Binnen EIS is daarom dan ook een werkgroep termieten opgericht (<https://kenniscentruminsecten.nl/subgroepen/termieten/>).

Daarnaast zijn twee van de auteurs van dit rapport vanaf nu op Waarneming.nl, de belangrijkste website waar natuurwaarnemingen geplaatst worden, validatoren voor termieten geworden. Zij krijgen daarmee bericht als er waarnemingen worden gedaan en kunnen soorten determineren, de waarnemers om extra informatie vragen of eventueel dieren opvragen voor extra bestudering of ter opname in een collectie.

Als laatste zal EIS, samen met partners, gericht aandacht blijven besteden op de socials en allerlei websites en in de media om termieten onder de aandacht te brengen. De ervaring leert dat hoe meer aandacht er is voor een insectengroep, hoe meer meldingen er binnen komen.

LITERATUUR

- Bureau Risicobeoordeling & onderzoek 2023. Signaaladvies over de risico's van uitheemse termieten voor Nederland. – Beschikbaar op: www.nvwa.nl/documenten/plant/plantziekte-en-plaag/plaag/overige-soorten/signaaladvies-van-buro-over-uitheemse-termieten.
- Buesink, R., J. Noordijk & A. Kuiper 2025. De geelnekdrooghouttermiet *Kaloterme flavicollis* (Blattodea: Kalotermitidae) voor het eerst in Nederland. – Entomologische Berichten 85: 184-188.
- Noordijk, J. 2023. Vestiging en bestrijding van de exotische termiet *Zootermopsis angusticollis*. – EIS2023-02. EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Noordijk, J. & Th. Heijerman 2020. Importgevallen van de termiet *Coptotermes formosanus* (Blattodea: Rhinotermitidae). – Entomologische Berichten 80: 55-58.
- Noordijk, J. & Th. Heijerman 2024. Vestiging en bestrijding van de Pacifische nathouttermiet *Zootermopsis angusticollis* (Blattodea: Archotermopsidae). – Entomologische Berichten 84: 2-9.
- Noordijk, J. & A. Kuiper 2024. Een nieuwe gevestigde grondtermiet in Nederland: *Reticulitermes grassei* (Blattodea: Rhinotermitidae). – Entomologische Berichten 84: 218-222.
- Noordijk, J. & A. Kuiper 2025. De Chinese grondtermiet *Reticulitermes labralis* in Nederland (Blattodea: Rhinotermitidae). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 66: 1-3.
- Noordijk, J., R. Buesink & A.P.S. Kuiper 2025. Risicoscan termieten in Nederland. – EIS2025-013. EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden & Kennis- en Adviescentrum Dierplagen, Veenendaal.
- Rossem, G. van, H.C. Burger & L.J.W. De Goffau 1982. Bijzondere aantastingen door insecten in 1981. – Entomologische Berichten 42: 84-87.
- Visser, V. de, J. Noordijk, M. Brooks & A. Kuiper 2023. Vestiging en overlast van de grondgebonden termiet *Reticulitermes flavipes* in Nederland (Blattodea: Rhinotermitidae). – Entomologische Berichten 83: 86-91.

EIS KENNISCENTRUM INSECTEN EN ANDERE ONGEWERVELDEN

Stichting EIS is het kenniscentrum voor insecten en andere ongewervelden. De stichting doet onderzoek en geeft adviezen over beleid en beheer. Daarnaast houden we ons bezig met voorlichting en educatie. We hebben een brede kennis over de ecologie, verspreiding en bescherming van ongewervelden. Het bureau werkt samen met ruim 3000 vrijwilligers verdeeld over meer dan 60 werkgroepen, elk gericht op een specifieke diergroep. Door dit netwerk van specialisten en vrijwilligers hebben we naast goede kennis over populaire groepen zoals bijen en sprinkhanen ook ruime expertise met betrekking tot andere insecten en ongewervelden. EIS Kenniscentrum Insecten is daardoor in staat om projecten uit te voeren met betrekking tot een grote diversiteit aan diergroepen.